

ARANY 220

Gróh Gáspár

Jókai Mórról az egyik rokona gyermekkori emlékeként említi, hogy sokáig úgy gondolta: „Kai”-nak hívták, és az előtte álló „jó”-t egyfajta állandó jelzőként minősítette. Ő volt a „jó Kai” bácsi... Gyerekszáj, azaz gyerekfül, mégis jellemző: Jókairól rosszat nemigen hallhatott senki.

És akkor mit gondoljunk Arany Jánosról, akinek most, születése 220. évfordulóján emlékéve kezdődik? Vajon már maga a neve is nem jelzője-e egyben, azzal, hogy az arany szó önmagában is jelképes értelmű: az érték, a minőség, a hétköznapiakon túli ragyogás képzelet társul hozzá? Azt hiszem, hogy igen, és bármilyen méltatlan, de talán leírható (Petőfi is megtette), hogy Arany – arany. Olyan természetesen, hogy észre sem vesszük, ahogy soká az is magától értetődött, hogy költészetünk nemzetépítő és megtartó erő, és hogy ennek egyik pillére (aranyfedezete) Arany életműve. Az emigrációba kényszerült Cs. Szabó László számára Arany költészete olykor magát a hazát, az otthonot jelentette, akinek költői-nyelvi gazdagságában megmártózva kapta vissza a magyarságba vetett hitét, és ezért mondta Arany kötetéről, hogy az a magyarok Tórája lehet, ami összefogja a diaszpóralétbe zuhant nemzetet. De megélhetjük Aranynak ezt a fényét itthon is, hiszen a *Toldi*, a *Családi kör*, a *walesi bárdok* sorai még azok számára is ismerősek, akik – mondjuk így – éppenséggel nem jegyezték el magukat a magyar költészetrel, esetenként szövegértési gondokkal küszködnek, és bizonyára elfogadhatatlan eredményeket mutatnak a PISA teszten...

Ezek a versek ott élnek az iskolaviselt magyarokban. Arany sorai eljutnak mindenhova, „lefelé” és „fölfelé”. *„Élvezi nem, kor vegyesen: / Az együgyű is érti részben / De a tanult sem teljesen.”* – írta maga Arany *A jó öreg úrról* című versében. Azt hiszem, az ő költészetét sem lehetne pontosabban jellemezni. De e sorok előtt az áll, hogy *„Egy oly remek könyv mássa volt ő, / Minőt – évezredben alig – / Nagy bölcs teremt, vagy égi költő”*.

Arany mindkettő. Egy személyben nagy bölcs és égi költő. Megszólít mindannyiunkat, sokféleképpen, de mindig a maga hangján. És mindenkit megajándékoz valamivel.

Közben ez az első pillantásra-hallásra befogadhatónak, áttetszőnek mutakozó költészet tele van titokkal. Kimeríthetetlen, mint mindaz, amit lángelme teremt. Elmondja, fülünkbe-szívünkbe-elménkbe lopja a magyar múltat és jelent, hunokat és a szép Enéh fiait, Toldit, Nagy Lajost és Bencét, a hídatatók haláltáncát, idillt és a halottakat lesve vijjogó saskeselyűket, elringat és fölkar, akár egyszerre is. Elénk rajzolja azt, amit a lélekről ismerhetünk (*Ágnes asszony*), de még azt is, amit talán nem is akar, mert nem tart illendőnek megmutatni. Alig hinném, hogy éltebb korában ne tudta volna, mit jelent, ha egy születésétől „vézna, ügyetlen a testi dologra” (ahogyan jellemezte magát), sokat betegeskedő, alig megmaradó gyermekből lett költő éppen egy rettenthetetlen, őserjú alakot választ élete sorsfordító művének hőséül. Toldi az az eszményített hős, akiben ott van minden, amiről egy törekeny kisfiú ábrándozik. És az is, amitől fél. Ezért metszi vissza a „felnőtt” Arany az egykori álmokat. Addigra tudja: Toldi ugyan legyőzhet mindenkit, mégsem lehet a saját élete ura, sorsa alig más, mint a veszteseké. Minden diadal viszonylagos, és a végén már ő is csak *biccent okos fejével, nem remél*. És eljut a magyar irodalom sok keserves jelenete közt is az egyik legfájdalmasabbig, amikor megvonva útja mérlegét, az öreg (?) Toldi hozzákezd, hogy megássa a saját sírját...

De fölülhetjük bárhol az Arany-összest, mindenütt a húsunkba vágó és a szépségben mégis feloldozást kínáló sorokat, mondatokat, szavakat találunk. Ha Vörösmarty nyelvi és képalkotó zsenije máig ható erővel robbantja képzeletünket, Petőfi egész lényével, szertelenségével töri meg a konvenciót, Arany a rejtőzködő zseni. Zseni mindenben: lírában, epikában, műfordításban, és a szinte alig ismert prózai munkáiban (közte a nagykorösi diákoknak szánt kis irodalomtörténetben, amely nemcsak a tárgyalt kor folyamatairól, alkotóiról kínál máig érvényes összefoglalást, hanem például szolgálhat minden idők irodalomtörténet-íróinak). Úgy mellékesen néhány rövidke sorban egyensúlyt teremt a magyar nyelv keleti és finnugor rokonságát már akkor hitvitaként kezelő táborok részgazságai között, amit aztán a *Rege a csodaszarvasról*ban költői eszközökkel ismét meg. A kései olvasó meg csak ámuldozik: honnan tudta Arany azt, amin a mai szakemberek, számtalan új ismeret, másfél száz évi kutatás eredményeinek birtokában is csak töprengenek, és a megegyezés reménye nélkül marakodnak...

Hogy ilyen világosan lásson, nem lehetett elég a maga korának tudományossága: a lángész lényeglátó képessége és teremtő ereje kellett hozzá. Arany mindent ismert, amit megismerhetett, és mindenből a legjobbat tanulta meg. Ezen túl pedig lenyűgözően tehetséges volt abban az értelemben is, hogy többet tudott annál, mint amit tanult.

Folytathatnánk, remélem, majd folytatjuk is. Hogy az Arany-emlékévé az lesz, aminek lennie kell, és tartósan figyelmünk középpontjába állítja azt az életművet, ami második évszázadában is élni segíthet, ha nem feledkezünk meg róla. Bármennyire tudjuk, hogy hanyatló korban élünk, azért magyarként abban a kivételezett helyzetben vagyunk, hogy az *aranykorba* költözködhetünk.